

MALIČKO O EDMUNDU HUSSERLOVI PŘI PŘÍLEŽITOSTI 110. VÝROČÍ JEHO NAROZENÍ¹

Jan Patočka, 1969

Nerad bych přispíval k té inflaci pamětních desek, nápisů a vzpomínek vůbec, která nás zavaluje a působí, že všechny tyto memoriály jsou neúčinné, že je nevidíme a nevnímáme. Všechny naše umělé pokusy komandovat lidské vzpomínky, co má dělat a co ne, jsou marné, nepotřebuje-li si lidstvo, nepotřebuje-li si některá trvalejší lidská skupina vzpomínat. Třeba Praha s ohromnými deskami na paměť universitních profesorů, cestovatelů, fejetonistů a filantropů, které už nikdo nezná a jež sice trčí na fasádách, působí jako Pompeje.

Ale potřebujeme-li si vzpomenout, pak to musí jednou začít a od té doby pak potrvat. A lidé si potřebují vzpomenout, když je cosi rozdělilo a když pak toto dělicí odpadá. U nás za docela jiných poměrů se narodil evropský filosof jiného jazyka, který do naší národní společnosti nevrostl, ale brzy odešel do blízké a potom daleké ciziny. Myslitel, jakých je málo, takový, že jeho stopy zůstávají, jak je to vidět už dnes, viditelné na celých generacích. Jednou, krátce před smrtí, se na chvilku vrátil do rodné země a bylo mu tu dobře, lépe než v té době v oné dálné cizině. Ale jinak tu zůstal dost neznámý. Jenže my se rádi hlásíme k dědictví všeho, co živého vytváří a traduje lidský duch, snažíme se bez dogmatismu a předsudků si vše takové osvojit, pokud nás to zajímá a prohlubuje, a tu nás těší, jako každého potěší setkání s dobrým starým známým – když v něm poznáme krajanu.

O vztazích E. Husserla k Prostějovu, o poměru k českým krajanům, hlavně k Masarykovi, o dopisech do Prostějova čtenář Štafety ví, o tom tu netřeba se šířit. Já bych chtěl v stručnosti říci, co v něm máme, protože to v něm má lidstvo. K čemu jsou lidstvu filosofové? Technikové a lékaři nám dávají životní pohodlí, zlepšují život a zdraví. Vědečtí pracovníci jim to svými poznatky umožňují. Ale nač jsou filosofové? Koluje vtip, že filosof je ten, kdo myslí, i když nemusí. Je možno ještě zdůraznit: právě když nemusí a protože nemusí. Filosof přemýšlí bez potřeby. Bez jiné než vědět, vidět, mít jasno. Bez jiné potřeby než potřeba pravdy. Tu má v jisté míře každý člověk. Ale většinou ji lidé uspokojují lacinou. Mají potřebu pravdy, ale rovněž potřebují nepravdu, nevidění, odhlížení, a to často víc než tu první. Děje se to z nespočetných důvodů: z pohodlí, z tradice, protože pravda bolí, je strašná, ba zničující. Také proto, že se domníváme vidět, co nevíme, a následkem toho nevíme, že nevíme. A rovněž proto, že víme věci, o kterých nevíme, že je víme. Často si

1 In: *Štafeta* 1 (1969) č. 2, str. 1–3. Misc. – 2. otisk in: *Vzpomínky a nekrology*, Praha 1979, str. 82–85, Edice Kvart (v. 1979/20). – 3. otisk in: *Vzpomínky a nekrology*, 2. vyd., Praha (samizdat) 1979, 111 s., Ed. Petlice, sv. 164 (v. 1979/33). – 4. otisk in: *Sebrané spisy Jana Patočky*, svazek 7. Fenomenologické spisy. Druhý díl: Co je existence. Publikované texty z let 1965 – 1977, str. 604–606. Vyd. Ivan Chvatík a Pavel Kouba, Archiv Jana Patočky, Praha 2009.

pak proto pravdu pleteme s pojmy jako úspěch, prospěch, metoda, rutina, takže i velké činy lidského ducha po určité stránce nás také zaslepují, oslňují.

Tu potom vystupují lidé jménem filosofové a vracejí situaci tam, kde má být. Neučí novým poznatkům, aspoň to není nutné, i když z jejich náhledů mohou takové poznatky vyrůst a často vyrůstají. Učí však lidi vidět to, čeho si nevšímají, protože je jim to buď příliš banální nebo nezvyklé. Nutí nás vůbec dívat se jiným směrem, než kam nás kloní příroda a zvyk.

Na konci 19. století si lidé, vzdělaní evropští lidé, tak hrozně zvykli užívat slova „věda, vědecký“, že se to stalo frází, která sice zabíjela skvěle protivníka, kterému se vytkla nevědeckost – ale přitom se vědělo čím dál méně, co věda a vědecká pravda doopravdy znamená. E. Husserl byl ten muž, který to objevil a ukázal, jaký je rozdíl mezi sebegeniálnější úspěšnou technikou a rutinou a mezi vědou, která skutečně ví, a ví, že ví dovede odůvodnit. A ukázal, jak zlato pravdy je v plevách, o které se nikdo nestará, protože připadají tak běžné a samozřejmé, že by každý „badatel“ považoval za věc pod svou důstojnost jimi se zabývat. Zavedl tak do lidského myšlení naší doby novou zodpovědnost – říkat a tvrdit jen to, co mohu zodpovídat, protože to vidím. Na své vlastní oči, ale „oko“ není tu tělesný orgán, nýbrž ten pohled, který ví o své odpovědnosti, oko ducha.

A jako v opravdové vědě z pár trivialit, které každý ví a nikdo nepopírá, třeba že veličiny rovné třetí jsou rovny mezi sebou, trojúhelník že je omezen třemi úsečkami, danou úsečku že možno vždy rozpůlit, vyrostou po několika důsledných myšlenkových krocích výsledky, které už triviální nejsou, protože tyto kroky nikdo nedokáže udělat v pravé důsledné návaznosti, tak také Husserlovi z jeho banalit vyrostlo za chvíli velké myšlenkové bohatství. Ale vyrostla hlavně ta obnovená vůle k zodpovědné myšlence, k radikalismu myšlení, kterému žádné zkoumání není dost přísné, žádná teze dost jasná, aby nemohla a nemusela být vždy znovu ohledávána, až se buď najde základ, za který se jít nedá, nebo se shledá v domnělém betonu skulina.

Z Husserlova radikalismu vyšly podněty nejrůznějšími směry, jeho myšlenky vyvolaly samy kritiku a nekončící diskusi. Ta diskuse plní z velké části myšlenkové dějiny naší doby. Zasáhla i k nám a my se pokoušíme do ní se zařadit. Na slova mistrova se přitom nepřísaňá, protože to si žádný skutečný filosof nepřeje. Nejméně Husserl, pro kterého pravda znamenala zodpovědnost každého jednotlivce, aby říkal to, co vidí, nic méně a nikdy nic víc.